

Posouzení diplomové práce Julie Rákosové „*Sexuální výchova na základních školách*“.

Předloženou diplomovou práci jsem nedoporučila k odevzdání k oponentnímu řízení a obhajobě, a to z následujících dvou důvodů:

1. Necítím se být vedoucí práce, můj podíl na výsledném textu odhaduji tak na 5%. Text jsem viděla celý poprvé čtyři dny před odevzdáním.
2. Práci bych koncipovala jinak, mám k textu výhrady, které dále vysvětlím.

Diplomová práce má poněkud nejasné vymezení, čemuž odpovídá i teoretická část práce. Výzkumné otázky se soustředí na tři hypotézy (s. 34): *1. Co si učitelé pod pojmem sexuální výchova představují, 2. Jak jsou učitelé na sexuální výchovu připraveni a 3. Jak učitelé k dětské sexualitě přistupují.* Nejde o klasické hypotézy, což by nevadilo u výzkumu, který má za cíl *zmapování způsobu podávání sexuální výchovy dětem na základní škole.* Tedy u výzkumu, který dovolí takto volně položené otázky zodpovědět.

Výběr metody – rozhovory s učiteli - bych považovala za vhodný. Nicméně jejich trvání (15-20 minut), podobu (otázky) a průběh již nikoliv. Výběr otázek nebyl dostatečně široce a volně koncipován, aby mohl reagovat na výzkumné úkoly. Otázky (10 otázek) jsou zcela přímé a respondenti na ně i takto přímo a dosti krátce odpovídají. Jejich odpovědi nejsou obsáhlé a neposkytují tak dostatek výchozího materiálu (viz zápisy rozhovorů v příloze práce). Např. na otázku *Co je obsahem sexuální výchovy ve vašem pojetí?*, je zaznamenána odpověď *Puberta, změny v dospívání, milování, početí. Od sedmé třídy staví učitelka na přírodopisu a vysvětluje anatomii (škola V, příloha h).* A to je vše.

Nenásledují další otázky které by pojetí detailněji zkoumaly. Nevíme nic o obsahu použitých pojmů, praktikách, chybí detailnější popisy podoby sexuální výchovy (např. jak se učí „puberta“ nebo „početí“, a proč, jak vypadá konkrétní hodina, o čem je diskuse atd.).

Data jsou dále zpracována také přímo, nejsou zkódována, ale jsou shrnuta po jednotlivých položených otázkách. Výsledky tak zůstávají dosti na povrchu.

Např. obsah sexuální výchovy ve výpovědích naráží na hlediska třídění každého učitele, tak i pedagogických dokumentů. Není zřejmé, jestli jednotlivá zmíněná témata pro jednotlivé učitele patří do oddílu sexuální výchovy nebo do rodinné výchovy apod. (v teoretické části se Julia Rákosová tomuto jevu věnuje). Jde spíše o didaktický problém, ale ovlivnil nepochybně i výpovědi respondentů. Současně asi nelze úplně směřovat obsah (témata, kterým se učitelé věnují) a pojetí sexuální výchovy. Sama autorka se k takovým výčtům obsahových témat vyjadřuje, např. hodnotí sexuální výchovu na školách v oblasti sexuálního zneužívání a násilí za nedostatečnou (s.46), ale současně zmiňuje, že si na tuto oblast učitelé nemuseli vzpomenout. (s.46). Není ani jasné, jestli oblast prevence v očích některých učitelů nepřísluší preventivistovi, a tudíž není v jejich gesci apod.

Bylo by vhodné si všinout podivné nesourodosti obsahových témat. Jak se má k sobě anatomie pohlavních orgánů, jejich odpovídající názvosloví, láska, sexuální hra mezi chlapci a dívkami na chodbě nebo rodina, Tedy z jakých situací, případně kulturních kontextů se tato témata vzala (včetně jejich pojetí, argumentace, diskurzu), jaké mají funkce a jak je propojit potom ve škole s nějakou „jednotnou“ koncepcí.

O nevhodném metodologickém postupu vypovídá i příklad vedení jednoho rozhovoru, v kapitole „*kazuistika – ředitel církevní školy*“ (s.55). Každý rozhovor, který má přinášet pohledy zkoumaných osob, je nutno vést tak, aby se zachovalo právě osobní pojetí této osoby. V tomto případě však nelze odlišit, co jsou názory pana ředitele a co mu vnutila vedoucí rozhovoru. Data jsou nečistá a prakticky nepoužitelná (*musela jsem mu vysvětlit, že obsahem sexuální výchovy je i výchova k partnerství a podobně, nebo nakonec sám uznal nutnost prevence a sám rozhodl, že by se sexuální výchova mohla stát součástí výuky i u dětí*

na církevní škole. Na konci rozhovoru pak přislíbil, že bude sám toto téma do jednotlivých hodin prosazovat.). Nedošlo tak ke zjištění, jaké je pojetí sexuální výchovy u této osoby (i kdyby tomu příslušný ředitel neříkal sexuální výchova), ale jednalo se spíše o osvětovou akci.

Celou práci vůbec prolíná a priori představa diplomantky o tom, co je vlastně sexuální výchova, nicméně tato představa není explicitní, až na výjimky, např. *do ní zásadně patří prevence sociálně patologických jevů a ochrana před sexuální násilím*. Tato koncepce však je neustále konfrontována s výpovědí jednotlivých učitelů. Na s. 55 se například píše: *oba jsme měli jinou představu o pojmu sexuální výchova-* (ředitel církevní školy), ovšem bez přesnějšího popisu, jaká vlastně tato pojetí jsou.

Čtenář tedy tuto možnost srovnání nemá. Navíc to autorce brání lépe pochopit koncepty jednotlivých učitelů. Nelze předčasně hodnotit. Církevní škola, pokud učí náboženství, tak provádí tímto i sexuální výchovu a nelze říci, že téma sexuální výchovy tabuizuje. Další závěry nejsou dostatečně opřeny o data. Na straně 61 *se dozvíme, že 75% učitelů nedostalo žádné vzdělání v oblasti sexuální výchovy, ale to výrazně neovlivnilo jejich schopnost ji učit (nejdůležitější závěry studie)*. Nevíme však, jaká jsou kritéria možností učitele nějaký předmět učit, i když nejsou pro jeho výuku aprobování.

Práce má samozřejmě i své klady:

Přináší popis publikací a knih, které mají děti, rodiče a učitelé k dispozici (*Kritické zhodnocení naučné literatury pro rodiče a učitele*, s. 12 – 17)

Považuji za důležité, že někdo data od učitelů vůbec sebral, některé údaje jsou velmi zajímavé.

Přínosné je i zjištění, že problematickou podobu má pojetí sexuální výchovy již na úrovni pedagogických dokumentů a také to, že učitelé reagují nejen na osnovy, ale také na situaci dětí ve škole, která se může lišit v závislosti na regionu, typu školy nebo populaci, která školu navštěvuje.

V Praze 5.5.2006

PhDr. Ida Viktorová